

Kıbrıs Yazıları

üç aylık dergi
10 YTL

ISSN
1450 - 4804

Kıbrıs'ta Devlet, İktidar ve Muhalefet

Tufan Erhürman • Muhittin Tolga Özsağlam
Nazım Beratlı • Ali Dayıoğlu
Nesrin Emral • Niyazi Kızılyürek
Costas Sophocleous • Halil Davulcu
Yücel Vural • Hürrem Tulga
Heycan Erhürman • Pembe Behçetoğulları
Nurcan Gündüz • Evren Tok • Doğuş Derya

sayı 7-8-9

yaz - güz - kış

Teröre Karşı Terör

Nurcan GÜNDÜZ

Modern dünyada gündelik hayattaki şiddetin ve özellikle de ideolojiler uğruna şiddet kullanımının günbegün artması "Birinin teröristi, başka birinin özgürlük savaşçısıdır"¹ ifadesini ve benzeri şiddetle/terörle ilgili ifadeleri, özellikle son on yılda sıkça rastlanan ve tartışılan ifadeler haline getirdi. Terörizm olgusu ve kimlerin terörist olduğu sorunsalı da özellikle 11 Eylül saldırılarını takip eden dönemde dünya devletlerinin politikalarını belirleyen unsurlar arasında yerlerini sağlamışlardır. Bir yanda, "teröristleri" savaş çılgınlıklarıyla kovalayan ve onları yoketmek için Makyavelistleşen bir süper güç, (ki bu süper gücün başı olan Bush bir konuşmasında teröre karşı savaşta Amerika'yı yalnız bırakan herkesin terör yanlısı olduğunu iddia edecek kadar da cesurdu) diğer yanda da, her nasılsa bu hengamede soluklanmayı başarmış ve Amerika'nın histerisini uygulayabilmiş politikacılar ve düşünürler, hep bir elden yeniden terör üzerine kafa yormaya başladılar. Bütün bu çabanın içerisinde belki o kadar da önemsenmeyen yada kasten perde gerisinde tutulmak istenen bir başka husus da şüphesiz *devlet terörü* kavramıdır. Bu kavramın hem tanımının olmaması hem de Amerika'nın histerisinin, kendi deyimleri ile *teröre karşı savaşın*, adeta terörist aktiviteler dizisini andırıyor olması devlet terörü tartışmasını çeşitli platformlarda yeniden gündeme taşıdı.

Devlet terörü kavramıyla ilgili bir araştırmaya girişildiğinde özellikle yasal çerçevede yapılan tanımlamaların *devlet terörü* kavramını açıklamaktan uzak olduğu görülecektir. Peki, etik değerler ve sosyal bilimlerin teorileri ışığında,

kanunkoyucuların ve uluslar arası belgelerin başaramadığını başarmayı denemek, *meşru veya adil sayılabilecek şiddeti* terörist şiddetinden ayırmak, bu bağlamda da meşru şiddet kullanan devletleri aklayabilmek, kullandığı şiddet artık meşruluk bendini çoktan aşmış bulunan devletleri de *terörist devlet* ilan ederek devlet terörünün tatminkar bir tanımına ulaşmak mümkün müdür? Devlet terörüne ve meşru sayılamayacak şiddete ilişkin bir deneme olan bu yazıda kısaca "devlet terörü" tanımlamasını bu denli girift hale getiren sebeplere değinilecek, sonrasında da muntazam bir tanımın gerekliliği üzerinde durulacaktır. Son olarak terörist şiddet ve meşru sayılabilecek şiddeti birbirinden ayırmak için başvuracağımız sosyal bilimlerin teorileri ışığında, terörist şiddet ve terörist olmayan şiddet arasındaki ayırım ve devlet terörünün tanımına ilişkin bir deneme ortaya çıkması hedeflenmektedir.

Bir 20. Yüzyıl Fenomeni Olarak Terörizm

Politik ve sosyal platformlarda değişimler yaratmak amacıyla şiddete başvurulması, insanlara gözdağı vermek amacıyla şiddet kullanmak yahut ideolojik amaçlar uğruna insanları öldürmek, tarihte epeyce eski dönemlere dayanır. Hernekadar günümüzde terörizm modern devlet olgusu ile sıkı sıkıya bağlı görünüyorsa da *işgüzar, katil², suikastçi* gibi kelimelerin dilbilimsel tarihçesi incelendiğinde, bu kelimelerin çok eski dönemlerdeki terörist aktivitelerin kanıtı olarak yorumlanması mümkündür. Tarihte devletle halk arasında, halkın kendi içinde ve devletle diğer bir devlet arasında vuku bulan çıkar çatışmaları sonucunda şiddete başvurulduğu durum-

¹ "One person's terrorist is another person's freedom fighter".

² Eski Hindistan'da adam öldüren bir dini teşkilatın üyelerini ifade etmek için kullanılan 'thug' kelimesinin açıklamasıdır.

lar azımsanmayacak kadar fazladır. Tarih çıkarını adeta kılıcıyla koruyanlarla doludur. Ancak günümüzde hem günlük yaşamın her anına sinen hem de halkın devletle ilişkilerini gergin noktalara taşıyan şiddet olayları tarihsel olaylardan belli noktalarda farklılaşır. Karstedt de bu "antik terör" fikrine şiddetle karşı çıkmaktadır. Ona göre terörizm tam bir modern dönem olgusudur. Bu bağlamda, teröristlerin (veya terörizmin) modern devletin kuvvetli mekanizmaları olmaksızın çalışamayacağını, teröristlerin mesajlarını/düşüncelerini/ideolojilerini iletebilecekleri, bu mesajı anlayabilecek gelişmiş ve örgütlü bir topluma ve bu iletişimi sağlayacak gelişmiş bir medya mekanizmasına gereksinim duyduklarını da iddia eder.³ Kardstedt'in iddialarını destekleyen bir diğer yazar Iviansky modern dünyada ortaya çıkan "politik terörün" kesinlikle eski dönemlere ait "politik suikastçılık" aktiviteleriyle aynı kefeye koyulması gerektiğini savunur. Zira modern terörist eski zaman eşkiyalarından farklı yöntemler kullanmakla kalmaz, bunlarla beraber toplum, kendisinin toplumdaki rolü ve eylemlerinin önemi (veya muhtemel sonuçları) ile ilgili olarak da eşkiyalardan farklı bir bakış açısına sahiptir.⁴ Eşkiyalar daha yüzeysel amaçlarla ve çoğu zaman hiçbir mesaj iletme kaygısı gütmeksizin şiddete başvururlarken terörist aktivite içinde olan günümüz insanların ilettikleri mesajın hedefe ulaşabilmesi o şiddet eyleminden çok daha fazla önem taşır. Bunlarla birlikte terör kelimesinin İngilizce'deki kökeni de İngiliz devlet adamı E. Burke'un Jacobin Fransız hükümetini tanımlarken kullandığı *terör rejimi* ifadesine dayanmakta ve bu nedenle hukuk ve politikada terör kelimesinin kullanımı da nispeten yeni dönemlere rastlamaktadır.⁵

Teröre karşı ilk legal tepki ve ilk tanımlama girişimleri 20. yüzyıl başlarında görülür. Netice olarak hem günümüz terörünün eski dönem şiddet olayları ile farklarını gözönünde bulundurarak

³ Susanne Karstedt, "Terrorism and 'New Wars'", B. Gokay and R. J. B. Walker (eds.), 11 September 2001: War Terror and Judgement, London, Frank Cass Publishers, 2001, s. 98.

⁴ Z. Iviansky, "Individual Terror: Concept and Typology", R.H.T. O'Kane (ed.), Terrorism, Vol. I, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2005, s. 72.

⁵ Ben Golder ve George Williams, "What is Terrorism? Problems of Legal Definition", 2004, www.gcentre.unsw.edu.au/publications/docs/pubs/terrorismDefinitions.pdf, 30.11.2006. s. 1.

hem de konuyu daha dar bir çerçevede ele alabilme şansı yaratmak amacıyla bu yazıda "terör" terimini 20. yüzyıla ait bir fenomen olarak kabul etmeyi ve tartışmayı da 20. ve 21. yüzyıllara ait terör olayları ile politik, legal ve uluslar arası ilişkiler çevreleri üzerinden yürütmeyi uygun buldum. Ne yazık ki, kargaşaya mahal veren tek kavram terörizm olgusu değildir. Terör kavramının şiddet kavramından farklı manalar taşıyabildiği aşikardır, ki bu da *devlet terörü* ile *devlet şiddeti* ifadelerinin farklı açılımlara sahip olduğunu belirtmeyi gerektirir. Stohl bu konuda şöyle bir açıklama yoluna gitmiştir:

"Devlet şiddetinin bütün filleri terörizmdir denebilir. Önemli olan, ister bir tehdit unsuru olarak var olsun, ister uygulamaya konulsun, terörizmdeki şiddet yalnızca basit fiziksel zarar vermek gayesinden çok ötedir. Şiddet hareketini veya tehdidini izleyen kesim buna maruz kalan kesimden daha önemlidir."⁶

Hernekadar zulüm, baskı ve terör birbirleriyle hemzamanlı veya alakalı gerçekleşebiliyor olsalar da, birbirinden ayrılması gereken farklı olgulardır. Bu yazıda, daha fazla kavram kargaşasına sebebiyet vermemek maksadıyla devletlerin kullandığı ve meşru olmayan şiddeti ifade etmek için yalnızca *devlet terörü* ifadesini kullanmayı uygun buldum.

11 Eylül saldırıları ardından, geçtiğimiz yüzyılda dünyanın en önemli ve tartışmalı konuları arasında bulunan "sağ-kanat terörizm", "sol-kanat terörizm", radikal milliyetçi hareketlenmeler gibi çeşitli maskelerle çıkan "bir aktör olarak terörizm" meselelerine yönelik, terörizm olgusunun meydana çıkma nedenleri, şekilleri ve tanımına yönelik var olan çabalar ve tartışmalar da doruk noktasına çıktı.

Literatürde terörizmle ilgili çoğunlukla kabul edilen iki temel genelleme olduğu söylenebilir: terörü "mutlaka ve mutlaka ahlaka aykırıdır" şeklinde yorumlamak ve terörizme bir ideolojiymişçesine veyahut "daima bir ideolojiyi de barındırır" gibi yaklaşmak. Şüphesiz bu iki varsayım da terörizmin tanımlanmasının zorluğu ile ilişkilidir ve tanımın zorluğu ile bu iki varsayımın birbirlerini besledikleri kabul edilebilir. Yasalarda veya uluslar arası belgelerde yapılan tanımlamaların devlet terörünü açıklamak konusundaki başarısızlığı son derece

⁶ M. Stohl, "National Interests and State Terrorism in International Affairs", R.H.T. O'Kane (ed.), Terrorism, Vol. I, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2005, s. 209.

açıktır; neredeyse bütün terör tanımları terörist aktiviteleri veya terörün kendisini tanımlamakla yetinmekte, *terör uygulayıcıları* ile ilgili alan ise esrarını korumaktadır.⁷ Devletler, devlet terörü ve benzeri hareketleri tanımlamaya yönelik girişimlerinde dahi bu faillere adeta bir kulp bulmakta ve devleti bir terör uygulayıcısı olarak gösterme fikrinden ve hatta olasılığından da şiddetle kaçınmaktadır.

Terör Tanımını Bu Denli Zorlaştıran Sebepler ve Tatminkar Bir Tanımın Gerekliliği

“Terörist şiddet” ve “devlet şiddeti” kavramları politika ve hukuk platformlarında önemli yer tutan kavramlardır. ‘Terörizm ve Demokratik İstikrar’ adlı karşılaştırmalı çalışmada Holmes, terörist şiddetin ve devlet baskısının (veya devlet şiddetinin) demokratik istikrar üzerine etkisini Peru, Uruguay ve İspanya’da⁸ olan olaylara Aristo prensiplerini uygulayarak göstermeye çalışmaktadır. Holmes’in hipotezine bakılırsa terörist şiddet ve devlet baskısı/ şiddeti devletin en temel iki hedefi olan güvenliği ve bütünlüğü sağlama görevlerini baltalamakta böylelikle, devletin görevleri yerine getirilmediği/ getirilemediği için de devlete karşı vatandaşların güveni sarsılmaktadır. Bu güven bunalımı da beraberinde demokratik istikrarsızlığı getirir.⁹ Dolayısıyla, devlet şiddeti¹⁰ veya terörist şiddet hiçbir devlete yarar sağlamaz sonucuna ulaşılması mümkündür.

Soyut ve değişken bir olgu olması ne yazık ki terörizmin tanımını daha da zorlaştırır. Suç, isyan, devrim, savaş gibi ilgili sayılabilecek kavramlar düşünüldüğünde terörist aktiviteyi bunlardan ayırdetmenin ne denli zor olabileceği su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkar. Levitt’e göre terörizmin yasal çerçevede kusursuz bir tanımını yapmak kutsal kaseyi bulmakla eşdeğer sayılır.¹¹ Ancak zor dahi olsa terörizmin tanımının gerekliliğine ilişkin birçok değişik bakış açısına rastlamak mümkündür. Uluslararası Adalet Divanı eski yargıcı Baxter’e göre terör terimi müphem bir terimdir, kaldı ki onu yasal çerçevede tanımlamak

da hiçbir amaca hizmet etmeyecektir! Ne varki Baxter’in bu görüşü 1974 tarihlidir!¹² Günümüzün medyasını ve kamuoyunu meşgul eden ve önemli sonuçlar doğuran terörist aktiviteler netice itibarıyla terörü tanımlamayı da kaçınılmaz kılmıştır.

Terör tanımını legal bir çerçeveye oturtma gereksiniminin iki önemli sebebi vardır. İlk olarak bir kimseyi ‘terörist’, bir aktiviteyi ‘terörist hareket’ olarak tanımlamak, hukuki, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımlardan son derece önemli sonuçlar doğurur. Diğer bir konu da terörizmin tanımlanmasının temel hak ve özgürlükler ile ilişkisidir. Bu iki kavramın ilişkisine bakıldığında, terörizmin tanımlanmasının temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından da önem taşıdığı görülür. Şöyle ki, doğru bir tanım, devleti terörist oldukları gerekçesiyle kişilere karşı şiddet veya baskı uygulamakla kısıtlayacak ve insan haklarını koruyup öngörülebilirliği sağlayacağından hukuk devleti ilkesinin yerine getirilmesinde de dolaylı yoldan hizmet edecektir.¹³

Bütün bunlardan öte, 11 Eylül saldırıları ve bu saldırıları takip eden “teröre karşı savaş” süreci terörizmin tanımını yapmayı daha da kaçınılmaz kılmaktadır. Krieken de 11 Eylül’ün sonuçlarını sıralarken, bu olayın terörizm üzerine tartışmaları alevlendirmedeki etkisini, terörden korunma ve teröristleri yargılama yönündeki histeriyi kışkırtmasını listenin en başına koyar.¹⁴

“Terör” Olan Şiddet

Terörizmin her birini ayrı ayrı tanımlayıp açıklamayı imkansız kılacak kadar çok çeşidi vardır ancak, eğer şiddeti uygulayan aktörü baz alarak basit bir ayırım yapılmak istenirse iki çeşit terörün var olduğunu söylemek mümkündür: Bireysel (veya grup) terörü ve Devlet terörü.¹⁵ Golder ve Williams’ın ileri sürdüğü tartışmalara bakılırsa, devletlerin çeşitli (ve kontrol edilmesi mümkün olmayan) kademelerince terörün temel unsurlarının belirlenmesi hususunda 1920’li yıllardan başlayarak günümüze kadar devam eden bir örtbas etme çalışması olduğu iddia edilebilir. Şöyle ki, devletler, “Devletin de bazı hareketleri terörist aktivite olarak kabul edilebilir mi?”, “Edilirse hangi hareketler devlet terörü sayılmalıdır?” gibi sorulara yanıt ver(e)memektedir.

⁷ Golder ve Williams, a.g.m., s. 2.

⁸ Ülkelerin hepsi askeri darbe yaşamış ülkelerdir.

⁹ Jennifer S. Holmes, *Terrorism and Democratic Stability*, Manchester, Manchester University Press, 2001, *passim*.

¹⁰ Burada anlatılmak istenen devlet şiddeti, şiddet tekeli bendinden taşan bir şiddet değil, terörist şiddet boyutlarına varmış bir devlet şiddetidir.

¹¹ Golder ve Williams, a.g.m., s. 1.

¹² Golder ve Williams, a.g.m., s. 1.

¹³ Golder ve Williams, a.g.m., s. 2-3.

¹⁴ Krieken, a.g.e., s. 1.

¹⁵ Krieken, a.g.e., s. 16.

Şüphesiz, devletleri devlet terörünü legal çerçeveye oturtmaktan ve yasal olarak tanımlamaktan ahkoyan çeşitli sebepler vardır. Devlet terörü olarak adlandırılabilir bazı hareketler birçok ülkede aynı zamanda ceza kanunlarıyla da suç olarak tanımlanmıştır. Buna örnek olarak işkence verilebilir. Ancak buna rağmen devlet terörü genellikle terör tanımının içinde yer almaz. Bu durumun, bir tesadüften ziyade bir politika olduğu aşikardır. Bu garip rastlantının(!) felsefik temeli düşünüldüğünde, teorileri ile devlet terörünü yasal çerçeve içinde ele almamayı meşru kılabilir iki önemli düşünürün teorileri aklı gelir. İlk olarak, sosyal sözleşme teorisine bakış açısıyla Hobbes ve ikincil olarak *devletin şiddet tekeli* teorisi ile Weber'in konu hakkındaki düşünceleri incelenmelidir.

Hobbes'un sosyal sözleşme ile ilgili görüşleri düşünüldüğünde, bu teorinin terörizmin yasal çerçevede tanımlanması ile yakın ilişkisi ortaya çıkar. Hobbes'un sosyal sözleşmesine göre devlet, sosyal sözleşmenin bir tarafı değildir ve iki istisnai durum dışında yönetilenlerin devletin koyduğu kuralları ihlal etmeye hakları olamaz. Öte yandan devlet yönetilenlerin/ halkın taleplerine uymak zorunda değildir, zira devlet sözleşmenin bir tarafı değildir ve kurallar devlet için değil, halk için konulur. Dahası, devlet neyin suç olup olmadığına karar verme ve suç saydığı fiilleri cezalandırma yetkisine de sahiptir. Dolayısıyla, terörist şiddeti tanımlarken devlet şiddetini bu tanımın dışında bırakıp bırakmamak da tamamen devletin insafına kalmış bir husus olur. Devlet terörünü tanımlayabilmek bakımından Locke'un sosyal sözleşme düşüncesi, Hobbes'un bakış açısına göre daha başarılı görülebilir. Şöyle ki, Locke'un teorisine göre eğer monark veya kanunkoyucu bir tiran gibi hareket eder; kendini halk ile savaş durumuna sokar ve karakter değiştirirse artık o yönetimin insanlar üzerinde bir otoritesi kalmaz.¹⁶ Locke burada meşruluk kavramını kullanarak 'meşruluğunu kaybeder' demek yerine, otoritesi kalmaz demeyi tercih etmiştir. Ayrıca, Locke'un teorisine göre halkın kendi özgürlüklerinden vazgeçme ve tirana rıza gösterme özgürlüğü de yoktur.¹⁷ Locke'un teorisi devlet terörüne uygulanırsa, teorinin devlet terörünü desteklemediği ve halka

karşı bir savaş gibi kabul ettiği görülür. Eğer devlet kendini halka karşı bir savaşa koyarsa, halkın da ona karşı gelme ve devletin kendileri için koyduğu kurallara uymama hakları doğacaktır.

Dahası hukuk devleti ilkesi bu şekilde Hobbesçi bir devlet yaklaşımına mahal vermez. Günümüzde hem uluslar arası platformda hem de devletlerin kendi içlerinde saygıdeğer ve uygulanır olan hukuk devleti ilkesine göre bir devlet aynı vatandaşların uymak zorunda olduğu gibi kendi koyduğu kurallara uymak zorundadır. Eğer devletler kendi koydukları kurallar ile kendilerini bağlı saymaz, kurallara uymazlarsa, 1930'ların ve 1940'ların Avrupa'sındaki totaliter rejimler gibi *polis devleti* olarak tanımlanırlar zira, polis devleti kavramı kendi koyduğu kuralları ile kendini bağlı saymayan devleti ifade eder.

Öte yandan, Weber'in düşüncesi devletlerin *meşru fiziksel şiddet* kullanmasını destekler. Ünlü eseri "*Politics as a Vocation*" da Weber, "Devlet nedir?" sorusuna yanıt verirken modern devleti meşru şiddet tekeline bulunduran politik organizasyon olarak resmeder ve devletle şiddet arasındaki ilişkinin son derece yakın olduğunu vurgular. Weber'e göre, modern devlet, kendi ülkesi içinde meşru fiziksel şiddet kullanma gücüne, başka deyişle *şiddet tekeline* sahiptir. Devlet fiziksel şiddet kullanma hakkına sahip olduğuna göre, devlet tarafından uygulanan şiddet devlet terörü olarak değil, ancak yasal çerçevede devlet tarafından yapılan meşru bir hareket olarak tanımlanabilir.¹⁸ Stohl, şiddet tekelinin devlet terörüyle ilişkisi ile ilgili olarak devleti karakterize ederken Weber'i takip eder ve yönetenler ve yönetilenlerin ilişkisinin meşru (yani meşru sayılan) bir şiddetle de desteklendiğini vurgular. Stohl bu konudaki fikirlerini açıklamaya baskı ve terörizm ile ilgili örnekler vererek devam eder. Ona göre, bir devletin kendi ülke sınırları içerisinde terör ortamı yaratması hiç de zor değildir. Buna Fransız Devrimi dönemindeki Robespierre ile Şili'de diktatör Pinochet dönemi örnek verilebilir.

Devlet Şiddeti Sınırları Aşarsa

"Eğer devletlerin güç kullanmaya hakları olduğu kabul edilirse, bu yetkinin sınırları ne olmalıdır?" sorusu da tartışmaları beraberinde getiren bir sorudur. Venezüela cumhurbaşkanı Chavez ile aktivist

¹⁶ Maureen Cain, "Notes on a Reading of John Locke and Jean-Jaques Rousseau", The University of Birmingham Memorandumunda sunulmuş bildiri, 2 Kasım 1998, s. 4-6.

¹⁷ Cain, a.g.y., s. 4-6.

¹⁸ Max Weber, *Politics as a Vocation*, http://www.ne.jp/asahi/moriyuki/abukuma/weber/lecture/politics_vocation.html, 26.11.2007.

Choamsky A.B.D.'yi terörist devlet olmakla suçlarken, Amerika ve destekçileri de Taliban sonrası Afganistan'ı terörist devlet olarak tanımlamaktan geri durmadı.¹⁹ Bu durum, politikanın bir devletin terörist olarak tanımlanıp tanımlanamayacağına ne kadar doğrudan etki yaptığını ortaya koyan örneklerden sadece bir tanesidir.

Salt politik ve uluslararası ilişkilerden türeyen parametreler ile kimin ya da hangi devletin terörist olduğuna karar vermek ve bundan hareketle tedbirler almak, neredeyse imkansız olduğu gibi adil bir sonuç da doğuramama riski göze alınmayacak kadar fazladır. Dolayısıyla terörist şiddetini terörist olmayan şiddetten, bir başka deyişle terörist aktörü terörist olmayan aktörden ayırmak için kullanabilecek diğer ölçütler de devletin *şiddet tekelinin* meşru olduğu sınırları belirlemektir. Şöyle ki, şiddet tekelinin meşru olduğu sınırlar açık bir şekilde ortaya konulabilirse, bu sistemin dışında kalan aktivitenin meşru olmadığı, dolayısıyla terörist aktivite olduğu söylenebilecektir.

Bu ölçütler/limitler şöyle sınırlanabilir: Şiddetin yetkilendirilmiş otoriteler ve gruplar tarafından kullanılıp kullanılmadığı ve insanlara karşı böyle bir şiddet kullanımının meşru ve uygun olup olmadığı.²⁰ Bu noktada, kullanılan şiddetin niteliği konusunda daha sağlam bir yargıya varabilmek için, böyle bir meşruluğu oluşturan hukuki temel uluslar arası hukukun getirdiği mükellefiyetler, insan hakları ve hukuk devleti ilkesi açısından sağlamlığı ve gerekliliği de tartışılabilir. Yani bir devlet şiddete karşı meşru bir şiddet ile cevap vermek istiyor ise bunu yetkili bireyler ve gruplar (örneğin polis teşkilatı) aracılığı ile yapması şarttır. Örneğin Türkiye'de 1999 yılında patlak veren ve hala bir muamma olan Susurluk skandalında devletin üst kademeleriyle ilişkileri ortaya saçılan çete liderlerinin ve tetikçilerin devlet için(!) çalışmaları meşru bir şiddet kullanımı görüntüsü vermekten birhayli uzaktır. İkincil olarak, fiziksel şiddet kullanımı yasal çerçeveye oturtulup yasal ölçütler ile sınırlandırılmalı ve koyulan bu ölçütler de uluslar arası hukuka, insan haklarına ve hukuk devleti ilkesine uygun olmalıdır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya'daki meşru Nazi yönetiminin meşru şiddet kullanımı ve sonuçları düşü-

nüldüğünde, yalnızca yasallık çerçevesinde bir sınırlama da tatminkar gözükmemektedir. Netice itibarıyla, meşruluk iddiasında bulunulabilmesi için devletin yetkili ve belirli ajanlarınca uluslar arası hukuka, insan haklarına ve hukuk devleti ilkesine uygun bir şiddet kullanımı sözkonusu olması şarttır. Bu şartları taşımayan bir aktivite meşrulukla taçlandırılmaz.

Meşru Olmayan Şiddet = Terörist Devlet mi?

Akla gelebilecek başka bir soru da şudur: "Devletin şiddeti meşru olarak tanımlanamıyorsa devleti mutlaka terörist devlet ilan etmek mi gerekir?" Zalman, terörizmin Fransız devletinin hareketlerinden doğan bir fenomen olduğunu kabul etmekle birlikte, bir devleti terörist ilan etmekle devletin şiddet tekeline müdahale edildiğini, hatta dil uzatıldığını ileri sürer. Ona göre modern ulus devletlerde bireylere verilmemiş olan bir meşru şiddet kullanma ayrıcalığı, yani şiddet tekeli mevcuttur. Devletler savaş yapabilirken, devlet olmayan aktörlerin ve grupların savaş açmaya veya savaş yapmaya hakları yoktur. Terörizm terimi ise fütursuzca kullanılmayacak kadar ortalığı karıştırmaya müsait bir terimdir ve terörizmin hakettiği güçlü manayı koruyabilmesi adına da mümkün olduğunca tutumlulukla sarfedilmelidir. Bütün bunlara ek olarak uluslar arası platformu düşünerek sözlerine şöyle devam eder:

"Terörizmi devlet dışındaki aktörlere ait bir aktivite olarak nitelendirmek egemen devletlerin uluslararası düzenini koruyabilmek açısından önemlidir. Doğru hareket ettikleri takdirde devletler, akılcı ve açık bir sosyal ve politikal düzen sağlar, vatandaşlarını içte ve dışta adaletsizliklerden korurlar. Devleti devlet olmayan aktörler ile aynı kefeye koymak ve vatandaşlarını iç ve dış tehditlerden korumak için kullanmak zorunda oldukları şiddeti kısıtlandırmak yanlıştır."²¹

Vatandaşlarını düşmana ve tehditlere karşı savunan güçlü devlet fikri kulağa hoş geliyorsa bile, adeta bir 21. yüzyıl *Leviathan*'ı yaratmak da kendi vatandaşlarını dahi düşman olarak nitelendirip ortadan kaldırmaya kalkması olasılığı, iyi-kötü gibi göreceki kavramları 'vatandaşın iyiliği için' tanımlayabilecek olması, kısaca geniş takdir yetkisi ve büyük gücü ile korkutucudur. Bu korkutuculuğu kavraya-

¹⁹ Amy Zalman, "Should States Be Considered As Terrorists", <http://terrorism.about.com/od/whatisterroris1/i/StateTerrorism.htm>, 08.01.2007.

²⁰ Weber, a.g.e.

²¹ Zalman, a.g.m.

bilmek bakımından Orwell'in 1984 adlı kara ütopyasında yarattığı Okyanusya devletini ve vatan-daşlarını buharlaştırmaya varan haklarını bilenler, en uç noktalarda geniş takdir yetkisinin nelere yol açabileceğini daha iyi tasavvur edebilirler.

Geçtiğimiz yüzyıl devlet şiddetinin Nazi Holocaust'u, İtalyan Faşizmi ve Latin Amerika'daki diktatörlüklerdeki gibi pek çok tartışmalı örneğine sahne olmuş olsa da, Amerika'nın 11 Eylül saldırılarından sonraki *teröre karşı savaş* ("War on Terror") politikası son onyılında dünya-daki politikaları en fazla etkileyen hususlardan oldu. Bu konuda Koh: "11 Eylül saldırılarının II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulusal ve uluslar arası hukuk düzenini yeniden şekillendiren bir trajedi olduğunu teslim etmek gerekir" demektedir. Saldırıların ulusal bağlamda etkilerini açıklarken de; "olaylar antiteröre karşı bir kanunlaştırma dalgası oluşmasını, yaptırımları, istihbarat teşkilatını, kişisel özgürlüklerin yeniden yapılandırılmasını (özellikle yabancılar bakımından) ve askeri mahkemelerin kullanılması için yetki verilmesini tetiklemiştir"²² ifadesini kullanır.

Teröre karşı savaşta, yeni, son derece müphem ve geniş terörizm tanımı ile, Patriot Act'ı da içeren Bush doktrininin dünya tarihinde kendine geniş yer bulacağı aşıkardır. Bu noktada değinmek istediğim son çalışma Hayden'in *Teröre Karşı Savaş ve Askeri Gücün Meşru Kullanımı (The War on Terrorism and The Just Use of Military Force)* isimli çalışmasıdır.²³ Bu makalesinde Hayden adil savaşın (askeri şiddetin) şartlarını açıklamakta ve Amerika'nın teröre karşı savaşını bu şartların yerine getirilip getirilmediği açısından değerlendirmektedir. Adil savaş teorisinin prensipleri; *jus ad bellum*- 'başlangıçta savaşı başlatma nedeninin adil olması' ve *jus in bello*- 'başlangıçtan sonraki safhalardaki hareketlerin adaletli olması' dır. Ayrıca, bu iki ilkenin birbirini takip ederek aranması da şarttır. Şöyle ki *jus ad bellum* prensibinin işlemediği durumlarda *jus in bello* prensibinin varlığını kontrol etmeye dahi gerek yoktur. Zira başlangıçta adil olmayan bir savaş, ne

kadar meşru veya adil hareketlerle devam ederse etsin adil olamaz. Bu iki prensibin uygulanması bakımından aranacak bir başka şart da bu prensiplerin evrensel ve yerel etik çerçevesinde bir savaş olmasıdır. Yani bir devletin *jus ad bellum* ve *jus in bello* prensiplerinin ikisini de sırasıyla yerine getirdiğini iddia ettiği durumlarda dahi başlatılan ve yürütülen savaşın adil ve meşru olmaması mümkündür.

Jus ad bellum'un yerine getirilmesinin temel olarak altı şartı vardır. Bu şartlar adil sebep, doğru saik (doğru bir sebebe ve uygun bir motive ihtiyaç vardır; salt kişisel veya ulusal çıkarlar için veyahut gizli sebeplerle yapılan savaş, adil olamaz), meşru otorite tarafından gerçekleştirilmesi (savaşın kamuoyuna deklare edilmesi ve bunu yapmaya hakkı olan otorite tarafından yapılması şarttır), başvurulacak son çare olması, başarı olasılığının yüksek olması ve savaşın muhtemel sonuçlarının güdülen amaç ile orantılı olması (eğer savaşın meydana getireceği muhtemel zarar ziyan, savaşa sebep olan adaletsizlik durumu ile orantısız ise de savaşın adilliği bozulur).

Jus ad bello prensibinin şartları ise iki tanedir. Şöyle ki, bu prensibin gerçekleştirilmiş olması için ayırım şartının yerine gelmesi yani, savaşanlar ile sivil halk birbirinden mutlaka ayrılması ve savaşmayan sivil halkın saldırılardan başışık tutulması ve orantılılık ilkesi yani, savaş esnasında yapılan bütün askeri aktivitenin muhtemel faydalarının muhtemel zarar ziyandan fazla olması gerekir.

Adil savaşın önşartlarının adil şiddet kullanımının da önşartları olarak kabul edilebilecek olanları vardır. Özellikle adil sebep, son çare olma şartı ve orantılılık ilkesi terörist olmayan şiddeti tanımlamak için kullanılacak parametreler olabilirler. Eğer şiddet içeren bir tasarruf adil bir sebebe dayanıyorsa (Nazi şiddeti gibi *meşru* şiddet uygulamaları bu kategorinin haricindedir), devletin şiddet uygulamadaki saiki doğru kabul edilebilecek bir saik ise (anlatılmak istenen kişisel ve ulusal çıkarlar veya diğer gizli sebepler haricinde, örneğin gerçek bir meşru müdafaa durumu var olmasıdır), böyle bir şiddete başvurmak devletin temel fonksiyonlarını yerine getirebilmesi açısından başvuru son çare ise ve son olarak ortaya çıkan zarar ziyan engellenmeye çalışılan adaletsizlik ile orantılı ise böyle bir şiddeti uygulayan devlete terörist devlet tanımlaması yapılmaması gerekir.

²² H. H. Koh, "The Spirit Of Laws", *Harvard International Law Journal*, Vol. 43, No. 1, 2002, s. 23-40.

²³ Patrick Hayden, "The War on Terrorism and the Just Use of Military Force", P. Hayden, T. Lansford and R. Walson (eds.), *America's War on Terror*, Aldershot, Ashgate, 2003, s. 105-150.

Sonuç

Terörizme ve teröristlere doğru bir tanım bulabilmek özellikle son onyılın terörist saldırıları sonrasında daha da önem kazandı. Zira tanım bulma amaçlı tartışmalar ve bir kimseyi terörist, bir aktiviteyi terörizm ilan etmenin sonuçları özellikle Amerika'nın başı çektiği teröre karşı savaş şiarının da temel taşları oldu. 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'e yapılan saldırı yalnızca iyi planlanmış ve birçok masum insanın ölümüyle büyük acılar getiren bir olay değil, dünya politika sahnesinde ve askeri konularda da adeta bir "big bang" tır.

Konuyla alakalı en önemli sorulardan biri de kuşkusuz "Sözde teröre karşı savaşın limitleri ne olmalıdır?" sorusudur. Buna karşı verilebilecek açık ve sağlam bir cevap, terörist şiddetini terörist ol-

mayan şiddetten ayırmak ve terörist devletlerin maskelerini düşürmek için yol gösterici olacaktır. Sağlama yakın bir tanım açısından naçizane önerim Koh'un *Kanunların Ruhu (The Spirit of Laws)* makalesinde yer alan bir bölümdür :

"11 Eylül trajedisine kanunların ruhuyla tepki vermeliyiz, yalnızca intikam amacı güderek değil, adaleti arayarak; yalnızca güç uygulayarak değil, prensiplere uyarak. Ulusal hukukumuzda, uluslar arası hukukun getirdiği mükellefiyetlerimizde, insan haklarında ve hukuk devleti ilkesinde hayat bulan değerler ışığında hareket etmeliyiz."²⁴

---

²⁴ Koh, a.g.m., s. 40.